

rymą, koks jų pasiskirstymas. Tai svarbus indėlis ne tik į gramatikos teoriją. Išsamus visų tų variantų aprašas labai reikalingas ir kalbos praktikai.

Užvertę paskutinį „Funkcinės lietuvių kalbos gramatikos“ lapą turime pasakyti, kad tai kapitalinis lietuvių kalbos gramatinės sistemos aprašas, kuris apibendrina ne tik pačios autorės, bet ir daugelio kitų kalbininkų gramatikos tyrinėjimus ir atveria erdvę naujai iškeltoms problemoms gvidenti. Be šio darbo negalės išsiversti ne tik kalbininkai profesionalai, bet ir mokytojai lituanistai, studentai filologai bei labiau išprusę bendrinės lietuvių kalbos vartotojai.

Gramatika, kurią skoningai ir patraukliai išleido Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo lėšomis, svarai pagausina lietuvių kalbotyros lobyną.

Albertas Ružė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas

NAUJI PRANCŪZŲ MOKSLININKO DARBAI APIE LIETUVIŲ KALBĄ

Daniel Petit

Présentation de la langue lituanienne. – *Ladies. Actes des sessions de linguistique et de littérature* 19, Paris, 1999, 7–22.

Phonologie du Lituanien. Système vocalique et accentuation. – Op. cit., 23–42.

Morphologie nominale du Lituanien. Le système des déclinaisons et l'expression du genre grammatical. – Op. cit., 43–74.

Morphologie verbale du Lituanien. Diathèse et voix passive. – Op. cit., 75–111.

Syntaxe lituanienne. Syntaxe des participes. – Op. cit., 113–135.

À propos du lituanien *Sámbaris*: La racine IE. **bher-* en baltique oriental. – *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 93(1998), fasc. 1, 229–288.

Lietuvių kalbos tyrinėjimas Prancūzijoje nuo Ferdinand de Saussure'o, Antoine'o Meillet, Roberto Gauthiot laikų turi senas tradicijas; vėliau jas tęsė Raymondas Schmittleinas, Paulis Garde'as, Jeanas Haudry ir kiti kalbininkai, raše apie lietuvių kalbą ir naudojėsi jos duomenimis lyginamosioms bei tipologinėms studijoms. Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais, kuriantis naujiems baltistikos centrams Lenkijoje, Italijoje, Vokietijoje ir kitose šalyse, lituanistikos tyrimai Prancūzijoje buvo kiek susilpnėjė. Todėl didelį susidomėjimą ža-

dina nesenai Paryžiuje pasirodžiusi ištisa serija jauno prancūzų kalbininko Danielio Petit darbų, skirtų lietuvių kalbos fonologijai, gramatikai ir leksikologijai.

Paryžiuje leidžiamas Aukštosios pedagoginės mokyklos (*École Normal Supérieure*) lingvistinis metraštis „*Lalies*“, kurio 19-ame tome paskelbta daugumas kalbamų darbų, jau kelinti metai didžiąją tomų dalį skiria nušiesti atskirų kalbų (pvz., naujosios graikų, etruskų, arabų, koptų) ypatybėms. Jau pirmame šio metraščio tome (1979) buvo paskelbtas žymaus indo-europeisto Jeano Haudry „*Lyginamasis įvadas į lietuvių kalbą*“ (*Introduction comparative au lituanien*). Penkios Danielio Petit studijos apie lietuvių kalbos gramatinę sandarą apima 135 talpius 19-to tomo puslapius, tad jau savo apimtimi jos pri-lygsta monografijai.

Ivadiniame straipsnyje (7–22) aptarta baltų kalbų vieta indo-europiečių kalbų šeimoje, svarbiausios rytų ir vakarų baltų skirtybės (daugiausia atsiradusios dėl rytų baltų inovacijų), lietuvių kalbos konservatyvumas. Apibūdinant seniausius ryšius su vakarų finais ir slavų bei germanų kalbomis parodytas laipsniškas baltų kalbų ploto siaurėjimas ir seniausi lietuvių kalbos tarmių skirtumai (beje, p. 19 jie datuojami pagal tradiciją XIII a., nors naujesnių tyrimų duomenimis veikiausiai yra senesni). Toliau nurodyti pagrindiniai rašto paminklai ir bendrais bruožais apibūdinta tolesnė kalbos raida. Šis glaustas įvadas į lietuvių kalbą yra labai informatyvus, parašytas tiksliai, metodiškai, apibendrinant naujausią literatūrą. Reikėtų tik patikslinti teiginį, kad Daukšos Postilė parašyta žemaičių vakariniu dialekту („*dans un dialecte bas-lituanien de l’Ouest*“ 19) – jis, matyt, atsirado dėl dviprasmiškos žemaičių vardo vartosenos lietuviškuose šaltiniuose. Manyčiau, kad ir veiksmažodžių 3-iojo asmens daugiskaitos ir vienas- kaitos formų sutapimo nereikėtų be išlygų laikyti baltų praradimu (9), nes tai gali būti žilos senovės liekana¹.

Straipsnyje apie lietuvių kalbos fonologiją daugiausia dėmesio skiriama bal- sių sistemai ir akcentuacijai, kuri dėl savitos dinaminio ir toninio kirčio sintezės senai domina pasaulio kalbininkus. Tęsdamas prancūzų lingvistinę tradiciją² autorius morų teorijos pagrindu aprašo lietuvių kalbos ilgųjų ir trumpųjų, taip pat tvirtapradžių ir tvirtagalių balsių, dvibalsių ir mišriųjų dvigarsių skirtumus: trumpieji balsiai laikomi vienamoriais, ilgieji balsiai, dvibalsiai bei dvigarsiai – dviomoriai; ilgieji tvirtapradžiai laikomi turę kirčiuotą pirmąją morą ($\tilde{u} = U + u$, $\acute{au} = A + u$, $\acute{ar} = A + r$), ilgieji tvirtagaliai – antrają morą ($\tilde{u} = u + U$, $a\tilde{u} = a + U$, $a\tilde{r} = a + R$). Vardažodžių kirčiavimo tipai skiriami pagal žodžio kirčiavi- mo tendenciją (šakninis – galūninis kirčiavimas) ir šaknies intonacinę struktūrą

¹ Plg. Pisani 1958: 343; Toporov 1961: 62–63; Kazlauskas 1968: 303; Watkins 1969: 49 tt., 85, 126, 213 tt.; 1970: 166–170; Ivanov 1981: 58–59.

² Martinet 1960; Garde 1968: 14 tt., panašiai Trubetzkoy 1977: 180.

(tvirtapradės – tvirtagalės šaknys). Tuo būdu išskirti keturi kirčiavimo tipai atitinka tradicines kirčiuotes, bet žymimi skirtingai: A2=1, B2=2, A1=3, B1=4 (32). Toliau aptariamas minėtų pagrindinių kirčiavimo principų realizavimas įvairiuose kontekstuose. Čia visų pirma orientuojamasi ne į pastovų – kilnojamą kirtį paradigmje, o į individualiai kiekvienam linksniui apibrėžiamus šakninio ir galūninio kirčio santykius. Tuo atžvilgiu autorius pateiktas vardažodžių kirčiavimo aprašas skiriasi nuo įprasto lietuvių akcentologijoje. Dėl savo itin sudėtingos ir savitos struktūros lietuvių kalbos akcentuaciją, autorius manymu, yra svarbus ne tik istorinių, bet ir tipologinių tyrimų objektas.

Vardažodžių morfologijos skyriuje (43–74) išsamiai nagrinėjamas lietuvių kalbos linksniavimo tipų santykis su giminės kategorija. Patys linksniavimo tipai, arba linksniuotės, kaip jau dabar įprasta aprašomojoje lietuvių kalbos gramatikoje, skiriami pagal fleksinius kamienus; nurodyti ir ankstesnės klasifikacijos bei numeracijos trūkumai. Konstatuojama, kad daiktavardžių bebardės giminės išnykimas paskatino polinkį poliarizuoti vyriškosios ir moteriškosios giminės linksniavimo tipus: išskyrė vyriškosios giminės (*i*)*a/u*, moteriškosios giminės – *o/é* ir mišraus tipo *i* linksniavimas. Keliama hipotezė, jog vad. „bendroji giminė“ istoriskai remiasi moteriškosios giminės abstraktais, plg. *pabáisa* – *baisà* ‘baimė’, *gyrà* ‘pagyrūnas’ – *gyrà* ‘gyrimas’; remiamasi ir ta aplinkybe, kad daugelis vad. „bendrosios giminės“ daiktavardžių yra veiksmažodiniai vediniai, plg.: *dìlba* : *dełbtì*, *niùrà* : *niùrtì*. Senų moteriškosios giminės abstraktų (*mirtìs*, *mintìs*) apibendrinimu aiškinamas ir moteriškosios giminės vyrapimas tarp tų *i* kamieno daiktavardžių, kurie kitose ide. kalbose nuo senovės buvo vyriškosios giminės (pvz.: *avìs*, *ugnìs*). Manoma, kad polinkis pagal giminę skirti senojo priebalsinio kamieno daiktavardžius (*n* kamieno – vyr. g., *r* kamieno – mot. g.) gali būti susijęs su kai kurių *r* kamieno daiktavardžių (pvz., **bhràtér*, plg. lie. *broterēlis*) kamieno kitimu (52–53). Kadangi būdvardžių linksniuotės ryškiausiai pasiskirsčiusios giminės pagrindu, daroma prielaida, jog būdvardžių sistema galėjusi būti tas modelis, pagal kurį imta atitinkamai perskirstyti ir daiktavardžius. Morfoliginis daiktavardžių ir būdvardžių fleksinių kamienų artimumas sudarės palankias sąlygas tam procesui (60). Ta aplinkybė, kad lietuvių kalboje nebéra *i* kamieno būdvardžių (išskyrus vt. *didime* tipo reliktus), galinti paaiškinti ir *i* kamieno daiktavardžių giminės įvairumą.

Išnagrinėjės giminės kamienų skirtumus paprastųjų ir įvardžiuotinių būdvardžių paradigmose (plg. *dìdis* – *dìdè*, bet *didýsis* – *didžiöji* ir pan.) autorius prieina prie išvados, kad lietuvių kalbos būdvardžių giminės koreliaciją pamata sudarančios dvi iš indoeuropiečių senovės paveldėtos sistemos: 1) pagrindinė: vyr. g. *-as*, mot. g. *-ā* < ide. **-ōs*, **-ā*; 2) antrinė: vyr. g. *-us*, mot. g. *-i* < ide. **-ūs* : **iH₂*, **ieH₂*; dabartinei lietuvių kalbai būdingas modelis *-is* : *-é* (*dìdelis* : *dìdelé*) laikomas pagrindinės sistemos variantu kildinant *-é* iš **-iā* < ide. **ieH₂* (67). Inovaciniu laikomasis ir fleksinis kamienas *é*, vyraujantis vyriškosios – moteriškosios giminės daiktavardžių, žyminčiu asmenis ar gyvūnus, koreliacijoje

(*vilkas* – *vilkė*, *élnias* – *élne*, *br̄edis* – *br̄édē*, *miegālius* – *miegālē*). Senovinę koreliaciją *a* : *o* (< **o* : **ā*, plg. skr. ásvah ‘arklys’ : ásvā ‘kumelė’) tebeturi substantyva mobilia su priesagomis *-tojas*, *-éjas*, plg.: *mókytojas* : *mókytoja*, *vežéjas* : *vežéja*. Manoma, kad pakeisti **i*-*ā* į *i*-*ē* čia trukdės būtinumas išlaikyti pačių priesagų formas, nes **i*-*ē* turėjusi fonetiškai virstti *-é* (68).

Veiksmažodžių morfologijos skyriuje (75–111) nagrinėjama diatezės ir pasyvo raida. Diatezę autorius apibrėžia kaip aktantų santykio su veiksmažodžiu morfolginę raišką (78), bet daugiausia démesio skiria tranzityvumo – intranzityvumo priešpriešai, kuri reiškiama šiais būdais: 1) tų pačių veiksmažodžių formomis, 2) prefiksacija, 3) vidine fleksija (resp. apofonija), 4) išorine fleksija (priesagomis) ir aglutinacija (sangrąžiniai veiksmažodžiai). Toliau pateikiamas šių būdų sinchroninė ir diachroninė apžvalga.

Seniausia, reliktine, pagrįstai laikoma diatezės raiška tomis pačiomis veiksmažodžio formomis (pvz.: *dègti*, *kèpti*). Priešdėlinių – nepriešdėlinių veiksmažodžių poros taip pat nesudaro tikros priešpriešos tranzityvumo pagrindu; pa-brėžiama, kad kai kurie priešdėliniai veiksmažodžiai (pvz., *palìkti*) irgi nuo seno turi dvejopą (t. y. pirmojo tipo) diatezę.

Vidinės fleksijos, t. y. apofonijos, panaudojimas tranzityvumo – intranzityvumo priešpriešai reikštį aptariamas kaip baltų kalboms savitas inovacinis procesas. Autorius jį sieja su apofonija kai kurių veiksmažodinių būvardžių, turinčių priesagą **to*, formose (*gérti* : *girtas*, *kélti* : *kiltas*), apibūdina ir skirtingu fleksinių kamienų, formanto **stō* bei infikso vaidmenį. Konstatuojama, kad šis diatezės raiškos būdas baltų kalbose buvo produktyvus, bet negavo sisteminio pobūdžio dėl dviejų priežasčių: pirma, apofonija galima tik kai kurių veiksmažodžių šaknyse (formalus veiksny), antra, intranzityviniai veiksmažodžiai dažniausiai reiškė gamtos arba spontaniškus procesus: *kyla véjas*, *šakos linksta* ir pan. (92–93). Cia galėtume pridurti, kad skirtinę balsių kaitos laipsnį turinčių tranzityvinių – intranzityvinių veiksmažodžių priešprieša (*keǐsti* : *kìsti*, *leñkti* : *liñkti* ir pan.) baltų kalbose veikiausiai susiformavo senesnės aktyvaus veiksmo – savaiminės būsenos priešpriešos pagrindu. Palyginti neseną tranzityvumo – intranzityvumo priešpriešos susidarymą rodo ne tik morfoliginiai, bet ir lietuvių kalbos istorijoje aiškiai ižvelgiami sintaksiniai procesai: linksnių savarankiško vaidmens silpnėjimas, jų semantinio derinimo su veiksmažodžiu virtimas gramatiniu priklausymu, veiksmažodinio valdymo stipréjimas. Prieš virsdamas tranzityvumo – intranzityvumo raiškos priemone veiksmažodžio šaknies *eX* : *X* tipo apofonija baltų kalbose veikiausiai yra turėjusi semantinį (derivacinių) pobūdį, iš dalies išlikusį ir iki šiol.

Infiksacija (skirtingai nuo apofonijos) nėra priklausoma nuo šaknies sandaros ir įvairiai taikoma reikšti tranzityvumo – intranzityvumo priešpriešai: tranzityvumą gali žymėti priesaginis veiksmažodis (*áugti* – *augìnti*), nepriesaginis (*sveřti* – *svérdéti*), gali būti priesaginiai abu priešpriešos nariai (*gražéti* – *gràžinti*), sufiksacija įvairiai derinama su apofonija (*sésti* – *sodìnti* ir pan.). Daž-

niausiai tranzityvumo požymį turi veiksmažodžiai su priesagomis *-inti* ir *-yti*, bet šios priesagos kartu teikia veiksmažodžiams ir kitų reikšmių: su priesaga *-inti* dažniausiai daromi kauzatyviniai, su priesaga *-yti* – iteratyviniai veiksmažodžiai, ir tik dedama prie intranzityvinių veiksmažodžių kamienų priesaga *-yti* keičia jų diatezę. Taigi iš autorius pateiktos apžvalgos aiškiai matyti, kad ir infiksacija grindžiamą tranzityvinių – intranzityvinių veiksmažodžių priešprieša lietuvių kalboje nėra gramatizuota, turi semantinį bei darybinį pobūdį.

Veiksmažodžių sangrąžinis formantas lietuvių kalboje tam tikrais atvejais yra pasidaręs produktyvia intranzityvumo raiškos priemone. Autorius pirmine *si* reikšme pagal tradiciją laiko datyvinę (100), tačiau tai nėra lengva suderinti su sena ir vyraujančia akuzatyvinio papildinio eliminavimo funkcija, vėliau įgalinusia sangrąžinius veiksmažodžius virsti kitoms ide. kalboms senovėje būdingų medialinių formų atitikmenimis. Darbe glaučiai apibūdintos svarbiausios sangrąžinių veiksmažodžių grupės, tarp kurių nurodyti ir artimi pasyvui potenciniai bei sąlygoto būvio refleksyvai (*laukas gerai susiarė; daug duonos susivalgė*). Tokie vartosenos atvejai laikomi marginaliniai (beje, tai rodo ir veiksmažodžių leksinis ribotumas); daroma pagrįsta išvada, kad sangrąžiniai veiksmažodžiai, nors ir produktyvūs, lietuvių kalboje neišsirutulijo tiek, kad virstų pasyvui, kaip yra virtę slavų kalbose (103). Kalbų tipologijos požiūriu tokios pasyvui artimos konstrukcijos (vad. kvazipasyviniai refleksyvai) yra laikomos jungiamaja grandimi tarp dekauzatyvinių refleksyvų ir pasyvo³, o tai leidžia manyti, kad baltų kalbos šiuo atžvilgiu yra išlaikiusios senesnę būklę.

Aptardamas palyginti naują pasyvo raišką perifrastinėmis konstrukcijomis su neveikiamaisiais dalyviais autorius išryškina savitus lietuvių kalbai tos raiškos būdus: pasyvo darymą ne tik iš akuzatyvą, bet ir kitus linksnius valdančių veiksmažodžių, taip pat iš intranzityvinių veiksmažodžių (vad. beasmenį pasyvą). Daroma išvada, jog iš ide. paveldėta lietuvių kalbos veiksmažodžio sistema dėl mediumo netekties ir intranzityvinių formų darybos ypatybų istorijos būvyje pritrūkusi vidinių priemonių pasyvui sudaryti ir turėjusi tam reikalui pasinaudoti išorinėmis formomis, t. y. dalyviais (107).

Paskutiniame gramatikos studijų skyriuje (113–134) aptariama lietuvių kalbos dalyvių sintaksė apibendrinant tyrimus, daugiausia atlirkus Lietuvoje. Autorius pabrėžia, kad lietuvių kalba yra išplėtojusi visas iš indoeuropiečių senovės paveldėtas dalyvių vartosenos galimybes ir tai rodo centrinę dalyvių vietą kalbos sintaksinėje struktūroje (132).

Paryžiaus kalbotyros draugijos metraščio 93-io tomo pirmoje dalyje paskelbtose studijoje „Dėl lietuvių k. *Sāmbaris*: ide. šaknis *bher- rytų baltų kalbose“ autorius detaliai išnagrinėjo lietuvių kalbos žodžius, turinčius šaknį *ber-/bir-*, atsižvelgdamas į giminiškų kalbų atitikmenis. Tie žodžiai, etimologiskai siejami

³ Geniušienė 1987: 351.

su ide. **bher-* ‘nešti’, rytų baltų kalbose turi savitą, skirtingą reikšmę ‘berti, pilti birų daiktą’. Autorius stengiasi ižvelgti indoeuropietiškos vartosenos liekanų vedinyje *sámbaris*, lietuvių kalboje reiškiantį: ‘séjos baigimo arba derliaus nuémimo sudėtinės vaišės’, ‘piemenų vaišės per Sekmines’, ‘surinkimas, rinkliava’, ‘sudėti daikai ar pinigai’. Remiantis senųjų raštų, tautosakos ir tarmių duomenimis darbe parodyta, kaip vartoamos įvairuojančios šio žodžio kamienų formos (*sámbaris*, *sámbarai*, *sámbaras*, *sámbarā*, *sámbarē*, *sámbarēs*) ir jų atitinkmenys latvių kalboje. Konstatuojama, kad žodžiu *sámbaris* buvo žymimas senovinis žemdirbių ritualas, turėjęs dvi dalis: grūdų surinkimas, sunėsimas ir bendras jų bérimas. Pirmoji rituelo dalis, autorius manymu, atspindi seniausią veiksmažodžio *suberī* reikšmę ‘surinkti’, kurią turi ir slavų atitinkmuo *sübirati*. Iš antrosios to rituelo dalies – grūdų bérimo – galėjusi išsirutulioti šaknies *ber-* veiksmažodžio reikšmę ‘berti grūdus’, vėliau apibendrinta ir kitų smulkių daiktų barsytmui. Tieb baltų, tiek slavų kalboms rekonstruojamas veiksmažodis **sm*-bher-* ‘surinkti’, tačiau slavų kalbose jo vedinys *súborū* dėl gr. συναγωγή̄ itakos émęs reikšti ‘dvasininkų susirinkimą, katedrą’, o baltų kalbose to veiksmažodžio pirminę reikšmę buvusi taikoma ne žmonių, bet aukojamų javų surinkimui. Autorius prieina prie išvados, kad dėl skirtinės raidos kelių ir savarankiškai vykusių semantinių procesų lie. *sámbaris* ir sl. *súborū* neturėtų būti laikomi bendro baltų ir slavų kulto pėdsakais⁴.

Turbūt jau iš šios trumpos Danieliaus Petit darbų apžvalgos matyti, kad juose nagrinéjamos svarbios lietuvių kalbotyros problemos. Darbai labai turiningi, kompaktiški, juose išryškėja geras tiriamų dalykų išmanymas ir aukštas filologinės kultūros lygis. Jie tikrai prisdės prie tolesnio aptartų klausimų sprendimo. Autorius yra gerai išstudiavęs šiuolaikinę baltų kalbotyros literatūrą, remiasi naujausiais lietuvių kalbininkų darbais, ištraukdamas juos iš Europos lingvistinės minties apyvartą. Puikiai mokédamas lietuvių kalbą autorius laisvai operuoja jos duomenimis; noréčiau tik pataisyti konstrukciją *džiaugiasi būti* (=esas) *giriamas* (130), matyt, dirbtinai sudarytą pagal *nori būti giriamas*. Gausiuose lietuviškuose pavyzdžiuose neradau korektūros klaidų, tik vieną kitą mažmožį vardžiodžiuose: *Velius* = Vélius (9, 18, 22), *Rindaugas* = Mindaugas (18), *Genušienė* = Geniušienė (102, 103, 108).

Apskritai čia minimi Danieliaus Petit darbai yra reikšmingi baltistikos pažangai ir nusipelno atidauš lituanistų dėmesio. Juos perskaicius darosi aišku, kad frankofonijos pasaulyje pasirodė talentingas baltų kalbų tyrinėtojas. Dabar lauksime jo tolesnių šios srities darbų.

⁴ Tokią bendrumo hipotezę yra iškélęs Pietro Dini 1995: 147–152.

LITERATŪRA

- D i n i P. 1995: A propos du vieux sl. *səborə*. – *Analecta Indoeuropaea Cracoviensia Ioannis Safarewicz Memoriae Dicata*, ed. W. Smoczyński, Cracoviae: Universitas, 147–152.
- G a r d e P. 1968: *L'accent*, Paris: Presses Universitaires de France.
- G e n i u š i e n ē E. 1987: *The Typology of Reflexives*, Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- I v a n o v Vjač. Vs. 1981: Иванов Вяч. Вс. Славянский, балтийский и раннебалканский глагол. Индоевропейские истоки, Москва: Наука.
- K a z l a u s k a s J. 1968: *Lietuvių kalbos istorinė gramatika (kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis)*, Vilnius: Mintis.
- M a r t i n e t A. 1960: *Éléments de linguistique générale*, Paris: Armand Colin.
- P i s a n i V. 1958: L'Indoeuropéen reconstruit. – *Lingua* 7.
- T o p o r o v V. N. 1961: Топоров В. Н. К вопросу об эволюции славянского и балтийского глагола. – *Вопросы славянского языкознания* 5, 35–70.
- T r u b e t z k o y N. S. 1977: *Grundzüge der Phonologie*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- W a t k i n s C. 1969: *Indogermanische Grammatik 3: Formenlehre 1: Geschichte der indogermanischen Verbal flexion*, Heidelberg: Carl Winter.
- W a t k i n s C. 1970: Remarks on Baltic verb inflection. – *Baltic Linguistics*, ed. Magner T., Schmalstieg W. R., University Park and London: The Pennsylvania State University Press.

Vytautas Ambrasas

Kanceliarinės kalbos patarimai. Pataisytas ir papildytas leidimas / Lietuvių kalbos institutas; [parengė Pranas Kniūkštā], Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 1998, 339 p.

1993 m. išleistų „Kanceliarinės kalbos patarimų“ ir 1994 m. pasirodžiusio pakartotinio jų leidimo knygynuose seniai nebepavykdavo užtiki, o ne vienas šią įsigytą parakinę knygą buvo ir gerokai suskaitės. Kadangi reikalų raštu tvarkytojams, gausiam tarnautojų būriui tokio tipo knyga aktuali ir reikalinga ir dėl to, kad per keletą pastaruju metų nemažai kas pasikeitė, Lietuvių kalbos instituto Kalbos kultūros skyriuje parengti nauji – pataisyti ir papildyti „Kanceliarinės kalbos patarimai“.

Rengdami šią knygą, autoriai (pagrindinis rengėjas ir tvarkytojas Pranas Kniūkštā) turėjo peržiūrėti pačius kanceliarinės kalbos reiškinius ir faktus, juos atrinkti. Buvo atsisakyta pasenusių ir iš reikalų raštų dingusių dalykų. I „Patarimus“ nebeįrašyti tokie nebent pačioje nevalyviausioje rašliaivoje bepasitaikančios žodžiai kaip *atsinešti* (požiūriui, elgsenai reikšti), *davinys* (faktams, duomenims nusakyti), *išnešti* (kai nėra nešimo, pvz., *išnešti sprendimą, pasiūlymą, papiekiimą*) ir kt. Kaip antraštiniai įtraukti apie du šimtai per praėjusius metus reikalų raštuose atsiradusiu ar pradėt aktyviau vartoti teisės, administraciniės